

JAUME PI-SUNYER i BAYO (Barcelona, 1903 - New York, 2000)

El 12 de maig de 2000 ha mort a Nova York, als noranta-sis anys, el doctor Jaume Pi-Sunyer i Bayo, que era l'acadèmic corresponent més antic de la nostra institució. Fou elegit l'any 1932. Exiliat des del 1939, la seva vida ha transcorregut, per força, lluny de les activitats de l'Acadèmia. Però recordem com, el juny del 1970, arran del primer Congrés d'Història de la Medicina Catalana, el vam conèixer, aquí, a la porta de l'Acadèmia, dient senzillament "sóc Jaume Pi, de Nova York".

La seva vida ha estat un model típic del que va passar amb molts catalans de la seva generació: començar aquí, trencament per la guerra, exili i, en molts, acabar fora i desconegut a dintre. En una situació normal hagués estat, ben segur, un dels grans "patriarques" de la nostra medicina.

L'any 1939, quan va haver de marxar, amb tres generacions de la família, era una de les personalitats de les quals ara en diríem "emergents" de la nostra medicina. Membre destacat de l'Institut de Fisiologia, fundat pel seu pare August –la màxima personalitat de la medicina catalana del seu temps i ben bé de tot el segle XX–, ja tenia una carrera d'investigador important, amb moltes publicacions, amb formació llarga a l'estranger, i amb una càtedra guanyada l'any 1936 per la Universitat de Santiago de Compostel·la. Quan va haver de marxar intenta continuar amb la recerca, creant alguna estructura a Mèxic, però al cap de cinc anys va cap als Estats Units, on treballarà amb eficàcia en la línia de la indústria farmacèutica.

Creiem que ha estat una de les persones que ha vist tallada de manera més dramàtica la seva carrera científica aquí. Potser és el qui ha patit de manera més visible, en el camp científic, l'impacte d'una guerra, que va destruir tota l'obra de l'Institut de Fisiologia, que –cal recordar-ho– ha estat la institució de recerca més important que hi hagi hagut mai a Catalunya. Tenia una obra començada i la va haver de plegar massa aviat.

Jaume Pi-Sunyer va néixer a Barcelona el 3 de setembre de 1903. Era el fill gran d'August, que l'any següent guanyaria la càtedra de Fisiologia de Sevilla. El 1905 va néixer el segon germà, Cèsar. Ambdós treballarien a la càtedra del pare, a l'Institut de Fisiologia. Estudià medicina a Barcelona i es va llicenciar el 1925. Enfocat a la vida universitària, féu el doctorat i va presentar la tesi a Madrid l'any 1929 sobre el tema *Los procesos de oxidoreducción de los tejidos*. La seva formació com a investigador jove a l'estranger fou molt cuidada. Havia fet estades a Berlín amb el professor Biekel, a París amb Gley, a Lausana amb Arthus i als Estats Units, a Harvard i Yale, amb Fulton.

Aquí col·laborà en la docència, fou professor auxiliar, però aviat va fer una experiència docent de dos anys a Santiago de Xile, on fou professor de fisiologia del 1931 al 1933. Féu publicacions, principalment en els volums de "Treballs de la Societat Catalana de Biologia" i a les memòries de l'Institut. La seva línia principal era la de la tesi, la respiració cel·lular, tema aleshores de primer nivell. Publicà treballs sobre modificacions tècniques en diversos mètodes, així com per a l'avaluació del glucogen en els teixits. També estudià les accions de les vitamines del grup B en aquests processos. Algun treball el signà conjuntament amb Fulton, una de les autoritats de la Fisiologia d'aleshores.

Inicià també la línia dels llibres i de les monografies. L'any 1930 va publicar uns *Principis Generals de Dietètica*, dins de la col·lecció de Monografies Mèdiques, la primera i més important, impulsada per Jaume Aiguader. Aquesta línia de l'alimentació, enfocada amb el rigor científic més alt, és prou interessant. Poc més tard, el 1933, publicà a Madrid, les *Cuestiones de Dietética*, amb pròleg de Juan Negrín, catedràtic de Fisiologia de Madrid i futur cap de govern de la República. Això fa que hagi de ser considerat com un dels capdavanters dels estudis, amb una visió científica, de la nutrició i la dietètica a casa nostra.

El 1936 es va publicar en català una obra fonamental, també per l'impuls de Jaume Aiguader, la *Introducció a l'estudi de la medicina experimental*, el gran clàssic de Claude Bernard. Jaume Pi-Sunyer és autor de la traducció en dos volums i de la riquesa de les notes. Havia fet unes oposicions a la Càtedra de Fisiologia de Granada, que va guanyar José Maria García-Valdecasas, deixeble de Negrín. El febrer de 1936, al segon intent, va guanyar la Càtedra de Santiago de Compostel·la. Va obtenir permís per a acabar el curs que havia començat a Barcelona, però a l'estiu va començar la guerra i ja no la va poder ocupar. Estava convençut que aquest fet, el no estar a Galícia l'estiu del 36, li havia salvat la vida.

El 1939 vingué l'exili. Passà a França i ben aviat a Mèxic. Allà hi estaria gairebé cinc anys i hi va fer un intent important per a continuar en la vida de recerca. Va ser professor de fisiologia de la UNAM i va crear, junt amb altres exiliats (Isaac Costero, Dionisio Nieto i Sixto Obrador), el Laboratorio de Estudios Médicos y Biológicos. Estava a l'edifici vell de la facultat, que molts anys abans havia estat seu de la Inquisició. Ha estat la base del posterior Instituto de Investigaciones Biomédicas de la UNAM, important en la recerca mèdica

mexicana. En aquest temps va participar molt activament en les tasques de la Casa de España, institució recolzada pel president Lázaro Cárdenas, que va acollir i facilitar en part la feina dels exiliats.

També va treballar en traduccions, principalment en la *Fisiologia del sistema nerviós* de J.F. Fulton, volum gruixut, de més de sis-centes pàgines, aparegut el 1941. I va seguir en la línia de l'alimentació, amb la publicació de *Las bases biológicas de la alimentación* l'any 1940. I no va deixar la recerca primària. D'aquest temps, li coneixem més d'una quinzena d'articles de fisiologia, alguns en revistes en llengua anglesa. Cal tenir en compte, a més de les dificultats pròpies, que el ritme de publicacions aleshores era molt diferent del d'ara. Vol dir que continuava treballant, en el camp científic, a un ritme intens. Va fer també alguna col·laboració amb Veneçuela, on el seu pare havia creat un nou Institut de Fisiologia.

L'any 1944 va publicar un text d'una certa importància: *El pensamiento vivo de Claude Bernard*, a l'editorial Losada de Buenos Aires. Li interessava, per tant, no solament el detall de la recerca sinó també una visió més àmplia sobre la pròpia ciència i els seus aspectes teòrics. Recordem que havia estat el

traductor al català d'un llibre excepcional de Claude Bernard. Això lliga amb el seu interès pels temes de la història de la medicina. En els cursos de l'Autònoma, dins del grup dels cursos superiors i monogràfics, per tant matèries optatives, n'hi havia un de Comentaris sobre Història de la Medicina. Es feia durant el mes de març, a les set de la tarda, a l'Acadèmia de Medicina, ja a l'edifici on és ara. El professor era Jaume Pi-Sunyer i Bayo. També fou autor d'una biografia extensa de Gimbernat, que va guanyar un premi l'any 1934 i es va publicar com un dels tres articles d'una edició avui clàssica, feta pels Laboratoris Cusi el 1936 i repartida en el Congrés de Perpinyà. Els anys de Mèxic es van acabar aviat. El seu germà Cèsar s'hi quedà i hi féu vida llarga, en la línia farmacèutica principalment, fins a la seva mort el 1996. El pare, August, era a Veneçuela obrint una nova via. Jaume va anar als Estats Units, país on ja havia treballat. Començà com a director mèdic del Laboratori Hoffman-La Roche, del 1944 al 1947, i va passar després al Laboratori Winthrop, on va estar fins a la seva jubilació.

JACINT CORBELLA

JOSEP M. CALBET